

ЛІТЕРАТУРА

1. Сокол Э.Н. Общая задача судебной железнодорожно-транспортной экспертизы. Залізн. транспорт України. 2010. № 2. С. 54-57.
2. Сокол Э.Н. Судебная железнодорожно-транспортная экспертиза: исходная информация и её верификация. Залізн. транспорт України. 2010. № 2. С. 21-27.
3. Шептулин А.П. Диалектический материализм: учебное пособие. Москва: Высш. школа, 1974. 328 с.
4. Сокол Э.Н. Железнодорожно-транспортное происшествие и его механизм (Судебная экспертиза. Элементы теории и практики): монография. Львів: ПАІС, 2011. 376 с.

УДК 343.01

ОЦІНКА ПЕРВИННОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

EVALUATION OF THE PRIMARY INFORMATION AT THE BEGINNING OF EXPERIENCE OF ORGANIZED CRIMINAL ACTIVITY IN THE FIELD OF TAXATION

Падалка А.М., к.ю.н., начальник
кафедри фінансових розслідувань

Національний університет державної фіскальної служби України

У статті наведені методичні та тактичні особливості оцінювання первинної інформації на стадії досудового розслідування. Охарактеризовано обставини, що підлягають перевірці, і дані, які слідчому необхідно отримати під час досудового розслідування організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування.

Ключові слова: інформація, оцінка первинної інформації, Єдиний реєстр досудових розслідувань, досудове розслідування, організована злочинність у сфері оподаткування.

В статье приведены методические и тактические особенности оценки первичной информации на стадии досудебного расследования. Охарактеризованы обстоятельства, подлежащие проверке, и данные, которые следователю необходимо получить при предварительном расследовании организованной преступной деятельности в сфере налогообложения.

Ключевые слова: информация, оценка первичной информации, Единый реестр досудебных расследований, досудебное расследование, организованная преступность в сфере налогообложения.

In the article the methodical and tactical features of estimation of primary information at the stage of pre-trial investigation are given. The circumstances to be verified and the data that the investigator needs to obtain in the production of a pre-trial investigation of organized criminal activity in the field of taxation is described.

In criminology, the problem of developing a methodology for evaluating primary information in the pre-trial investigation was not considered. Some scholars believe that forensic means, techniques and methods for the disclosure, investigation and prevention of crime are used only to solve the problems of the investigation. This point of view is not indisputable. As practice shows, the primary information about the signs of a crime does not always contain sufficient data necessary for a decision to institute criminal proceedings (except for violent crimes – murder, robbery, assault). Therefore, in most cases, according to the information received about the signs of the crime, a comprehensive review and a qualified assessment of the primary materials is conducted.

Key words: information, evaluation of primary information, Uniform Register of Pre-trial Investigations, pre-trial investigation, organized crime in the field of taxation.

Завдання кримінального судочинства можуть бути успішно вирішені, а права громадян – захищені, за умов, що кожному факту кримінального правопорушення надано оцінку та встановлено точну відповідність складу кримінального правопорушення конкретному діянню, яке мало місце в реальній дійсності. Однією з найважливіших функцій, покладених на правоохоронні органи, є виявлення фактів учинення злочинів та кримінальних проступків і здійснення досудового розслідування.

Висока латентність організованої злочинної діяльності та конспіративність її суб'єктів, що функціонують у структурі підприємств, організацій, відомств, галузі, ускладнюють виявлення, розкриття і розслідування податкових злочинів, скоєних організованими злочинними групами (далі – ОЗГ). Своєчасність підтвердження ознак зазначеного злочину і його суб'єктного складу в стадії порушення кримінальної справи сприяє його розкриттю, викриттю всіх учасників ОЗГ, об'єктивності, повноті і всебічності розслідування економічних злочинів взагалі.

У криміналістиці проблема розроблення методики оцінки первинної інформації на досудовому розслідуванні не розглядалася. Деякі вчені вважають, що криміналістичні засоби, прийоми і методи, призначені для розкриття, розслідування та попередження злочинів, використовую-

ються тільки для вирішення завдань слідства. Даний погляд не безперечний. Як показує практика, первинна інформація про ознаки злочину не завжди містить достатні дані, необхідні для ухвалення рішення про порушення кримінальної справи (виняток становлять насильницькі злочини – вбивство, розбійний, напад). Тому здебільшого за інформацією, що надійшла, про ознаки злочину проводиться всебічний розгляд і кваліфікована оцінка первинних матеріалів.

Будь-яка оцінка є єдністю суб'єктивного й об'єктивного моментів у пізнанні дійсності. Особливістю оцінювання первинної інформації про злочини, зокрема досліджувані, є те, що його методика формується на базі даних криміналістичної характеристики. Будучи конкретизованою системою пізнання податкових злочинів, скоєних ОЗГ, криміналістична характеристика містить не тільки інформацію про зазначений злочин, отриману на стадії досудового слідства, а й інформацію, отриману до порушення кримінальної справи. Це відомості про ознаки податкового злочину й ОЗГ, способи його вчинення, обстановку, суб'єктний склад.

Криміналістична методика розслідування злочинів завжди була в центрі уваги вчених-криміналістів, оскільки постійно потребує вдосконалення наявних і створення

нових методик розслідування сучасних злочинів. Зокрема, варто назвати таких учених, як: Р.С. Белкін, І.О. Возгрін, В.К. Гавло, В.Ф. Єрмолович, І.Ш. Жорданія, С.Ю. Журавльов, Г.Г. Зуйков, В.Н. Карагодин, О.Н. Колесніченко, В.П. Колмаков, А.М. Кустов, В.П. Лавров, І.М. Лузгін, Б.Б. Рибников, В.О. Образцов, В.А. Овечкін, М.С. Уткін, М.П. Яблоков та ін.

Метою статті є визначення структурних елементів та методів оцінювання первинної інформації на початку досудового розслідування організованої злочинної діяльності у сфері оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Оцінювання первинної інформації про злочин проводиться відповідно до Кримінально процесуального кодексу (далі – КПК) України, тому відноситься до кримінально-процесуальної діяльності. У ст. 214 КПК України [5] закріплено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповіді відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄСРДР) та розпочати розслідування [2].

Критерієм оцінки необхідності внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру є наявність у заяві, повідомленні про вчинене правопорушення ознак злочину, зокрема, що вказують на час, місце, спосіб скоєння злочину, завдану шкоду, осіб, які причетні до нього, та інше. Вони служать юридичними фактами, що мають процесуальне значення і породжують процесуальні права й обов'язки.

У зв'язку із цим під час оцінювання первинної інформації слідчий не збирає вичерпні відомості про всі факти податкового злочину і суб'єктний склад, а виявляє лише дані, що вказують на ознаки конкретного злочину, організованого злочинного утворення, яких повинно бути достатньо для вирішення питання про надсилання обвинувального акта до суду. У процесі розслідування, крім підтвердження ознак конкретного податкового злочину, у завдання слідчого входить підтвердження ознак організованої групи, її злочинної діяльності й інших обставин, що мають значення для справи.

Дослідники проблеми ознак злочину до останніх відносять різні фактичні обставини, що вказують на можливість злочину.

В юридичній літературі виділяють кримінально-процесуальні та криміналістичні ознаки злочину. Знання перших необхідно для вирішення питання про порядок досудового розслідування, а останніх – для виявлення ознак злочину з урахуванням слідчої ситуації та визначення тактики перевірок дій [3, с. 218].

Для ухвалення рішення про кримінальне правопорушення слідчий встановлює сукупність ознак складу злочину з таким ступенем їхньої конкретизації і з'ясування, щоби зробити висновок про вчинення конкретного виду злочину. Ці ознаки повинні стосуватися всіх елементів складу злочину: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Необхідність первинного оцінювання інформації зазвичай зумовлюється неповнотою інформації про ознаки об'єктивної сторони податкового злочину й ознаки організованої групи. У криміналістичному сенсі ознаки будь-якого злочину – це зміни реальної дійсності, породжені діями або бездіяльністю злочинця (злочинців), що вказують на можливість здійснення даного виду злочину.

Отже, можна констатувати, що коло обставин, що утворюють криміналістичні ознаки, значно ширше, ніж коло обставин, що утворюють кримінально-процесуальні ознаки. Що стосується досліджуваного виду злочинів, то йдеться про фактичні дані, що вказують на можливість здійснення податкового організованого злочину у сфері виробництва, зовнішньоекономічної, банківської, фі-

нансової діяльності, тіншового виробництва тощо. Або на конкретній ділянці виробничої діяльності, або під час проведення конкретних фінансових операцій, укладання зовнішньоекономічних контрактів. Це можуть бути фактичні дані, пов'язані зі специфікою функцій суб'єктів господарської діяльності, особливостями їхнього організаційно-правового статусу, характером господарських операцій, бухгалтерського обліку і корупційних, міжрегіональних зв'язків, кримінальної активністю членів організованої групи, тіншовим виробництвом, легалізацією доходів [4, с. 123].

Зазначене свідчить про те, що криміналістичні ознаки організованих податкових злочинів – це певні зміни реальної діяльності, породжені діями організованої групи, злочинної організації, її спільноти, що вказують на можливість здійснення ними зазначеного злочину. Вони дуже різні, але будь-які з них можуть бути пізнані, виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів і в процесі самого розслідування. Сукупність конкретних фактів і їх зв'язків дозволить слідчому надалі пізнати, виявити подію конкретного податкового злочину і його суб'єктний склад.

Виявлення ознак злочину потребує від слідчого вирішення дуже важливого завдання – з'ясування достатності виявлених ознак для ухвалення законного й обґрунтованого рішення в справі.

Велике значення у виборі криміналістичних прийомів і методів, необхідних для виявлення ознак податкового злочину, способів його вчинення, а також для розкриття даного злочину має з'ясування характеру інформації, що надійшла. Носіями інформації про податкові злочин, скоєні ОЗГ, можуть бути особи, які виявили сліди злочинної діяльності, документи, які використовувалися під час підготовки до злочину, вчинення і приховування його слідів [7, с. 146].

Ознаки зазначених злочинів можуть бути підтверджені в результаті: проведення оперативно-розшукових заходів; проведення ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства, організації, установи та перевірки податковою міліцією, іншими державними контролюючими органами; затримання на гарячому одного із членів ОЗГ; розгляду заяв і повідомлень громадян, службових осіб підприємств, організації, суб'єктів підприємницької діяльності; розслідування слідчим, прокурором кримінальних справ про інші злочини; розгляду судом кримінальних справ про інші злочини.

На методику перевірки первинної інформації впливає джерело інформації [6, с. 180]. Якщо податкові злочини, скоєні ОЗГ, виявлені в результаті проведення ревізії, то необхідно витребувати акти ревізії та її матеріали, вивчити їх і будувати перевірку інформації, що надійшла, з урахуванням наявних даних про ознаки і способи злочинів, осіб, причетних до скоєння, інших обставин, що мають значення.

Правильна організація перевірки даної інформації залежить від слідчої ситуації, яка визначає обсяг, межі перевірки і впливає на вибір криміналістичних засобів, прийомів і методів, спеціально призначених для вирішення завдань на стадії досудового розслідування. Спірним є висловлювання деяких авторів про те, що не потрібне проведення досудового розслідування, коли ОЗГ і її діяння виявляються в результаті оперативно-розшукової діяльності або коли ОЗГ не викликає сумнівів у разі виявлення конкретного злочину. Як показує слідча практика, інформація про податковий злочин, скоєний ОЗГ, що надійшла в порядку реалізації оперативних матеріалів, потребує додаткової перевірки у зв'язку з поспішністю в реалізації зазначених матеріалів, з неповнотою даних, що вказують на ознаки такого злочину. У теорії оперативно-розшукової діяльності реалізацію розуміють як комплекс оперативно-розшукових і голосних заходів, що забезпечує процесуальне використання зібраних оперативним шляхом даних

для розкриття злочину і вжиття до винних передбачених законом заходів.

Варто зазначити, що в окремих регіонах України (Закарпатська, Львівська обл.) спільна робота слідчих і оперативних співробітників передбачена зазвичай на початковому етапі розслідування і триває до надсилання справи до суду. На нашу думку, щодо досліджуваних злочинів, з урахуванням оперативної, слідчої ситуації, доцільно створювати слідчо-оперативні групи (бригади) до початку досудового розслідування. Попереднє ознайомлення слідчого з оперативною справою і постійне відстежування інформації, що надходить, визначення разом з оперативним співробітником, ініціатором розроблення оперативної інформації часу реалізації наявної інформації та затримання членів ОЗГ на гарячому або проведення інших оперативних, перевірочних дій має велике значення для успішного розслідування та своєчасного ухвалення процесуального рішення в справі.

Прихований характер самої події податкового організованого злочину, вчиненого як всередині легального суб'єкта господарської діяльності, так і в комерційних структурах, спеціально створених для злочинного бізнесу (зокрема, фіктивні підприємства), призводить до того, що організовані групи вчиняють такі злочини протягом тривалого періоду і не потрапляють у сферу кримінального переслідування.

Виявлення ознак організованої злочинної діяльності та її суб'єктів під час оцінювання первинних ознак податкових злочинів передбачає вмiле використання слідчим

криміналістичних методів [8, с. 58]. Це значною мірою залежить від знання слідчим (оперативним працівником) криміналістичної характеристики податкових злочинів, скоєних ОЗГ, криміналістичних ознак, що вказують на їхній суб'єктний склад. Знання останніх дозволяє більш оперативно виявити і підтвердити ознаки вказаного злочину на різних стадіях: під час організації оперативної роботи, виконання перевірочних дій, призначення ревізій, проведення інвентаризацій, розслідування злочину.

Якщо первинна інформація про податковий злочин, скоєний ОЗГ, надійшла в результаті ревізії, перевірок, здійснених податковою міліцією й іншими державними органами, що мають контрольні функції, то накопичення її починається з вивчення матеріалів і актів ревізії, перевірки. Необхідно перевірити дотримання правил проведення ревізії, перевірок та оформлення їхніх результатів, а потім опитати осіб, які проводили ревізію, перевірки.

Це означає, що за своїм характером дані, що містяться в первинних матеріалах, можуть бути визнані достатніми чи недостатніми, якщо вони містять ознаки певного податкового злочину. Сукупність ознак повинна бути такою, щоб її можна було оцінити як достатню для суду. Неповнота інформації про ознаки злочину і сумніви щодо її достовірності потребують збирання додаткових даних, необхідних для ухвалення процесуального рішення.

Тому слідчий на досудовому розслідуванні перевіряє первинну інформацію про злочин, збирає додаткову інформацію, аналізує її, оцінює для встановлення достатності даних, що вказують на наявність ознак злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Густов Г.А. К разработке криминалистической теории преступления. Правоведение. 1982. № 7. С. 76–78.
2. Про єдиний державний реєстр досудових розслідувань: наказ Генеральної Прокуратури України № 69 від 17 серпня 2012 р. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.50396.0>.
3. Криміналістика: підручник / за ред. П.Д. Біленчука. 2 вид., випр. і доп. К.: Атіка, 2001. 544 с.
4. Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.
5. Кримінально процесуальний кодекс України від 5 липня 2012 р., станом на 10 листопада 2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования. М.: Юрид. лит., 1973. 216 с.
7. Зорин Г.А. Криминалистическая методология: научно-популярное издание. Минск: Амалфея, 2000. С. 145–146.
8. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик: монографія. Харків: Харків юридичний, 2010. 320 с.